

Людмила Шевченко — теріолог, музеолог, провідний фахівець Національного науково-природничого музею

Ігор Загороднюк, Євгенія Улюра

Національний науково-природничий музей НАН України (Київ)
e-mail: zoozag@ukr.net; orcid: 0000-0002-0523-133X

ZAGORODNIUK, I., ULYURA, E. Liudmyla Shevchenko, a mammalogist, museologist, and leading specialist of the National Museum of Natural History. — An essay on L. Shevchenko, one of the most famous researchers of the Zoological Museum of NMNH of Ukraine, who worked in the museum for over 40 years and in 1981–2019 was the curator of the mammal collections. Prior to working in the museum, she had studied the accumulation of pesticides in the organs of hares and rabbits, and for some time studied zoonoses (tularemia and rabies) of game mammals. She is known for her research into the variability of fur colouration and craniometrical features of many game mammals — rabbits, hares, wild cats, lynxes, foxes, and wolves. An important milestone was the maintenance of the database and publication of three catalogues of the mammal collections of the NMNH of Ukraine.

Біографічні деталі

Народилася 18 травня 1937 р. в с. Молчаново Тульської обл. (РФ) у сім'ї вчителів, де закінчила 3 класи початкової школи. Батько загинув у 1943 р. на фронті. У 1948 р. сім'я переїхала до Тули, де закінчила семирічку, після чого 1951 р. поступила до Богородицького с.-г. технікуму на ветеринарне відділення. Технікум закінчила з відзнакою 1955 р. й отримала розподіл на МТС у с. Крестики Омської обл., де працювала ветлікарем. За два роки (1957 р.) поступила до Московської ветеринарної академії, який закінчила 1962 р.

Одруження на киянині дало вільний розподіл, і в серпні 1962 р. прийнята м.н.с. до УкрНДІ «Гіпросільгосп», де пропрацювала 4 роки. Восени 1966 р. вступила до аспірантури ІЗАН у відділ М. А. Воїнственського. Після захисту дисертації (1970 р.) продовжила дослідження у тому ж відділі хребетних як м.н.с. У 1974 р. перейшла до новоствореного Відділу зоологічного музею (нині відділ зоології у складі ННПМ), де й працювала до виходу на пенсію у травні 2019 р.

Рис. 1. Людмила Шевченко. 3 архіву авторів, 1972 р.

Ключові наукові доробки

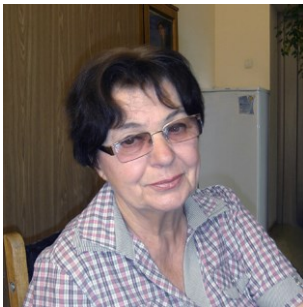
Тема впливів пестицидів на тварин була одною з найактуальніших на той час. Отже, в аспірантурі темою дисертації Л. Шевченко стала: «Вплив ДДТ та хлорофосу на зайця сірого та кролика свійського в експериментальних умовах», робота велася під керівництвом проф. Ю. С. Кагана. Було показано при штучному згодовуванні пестицидів порушення функцій багатьох органів і їх систем, що було продовжено після захисту (1970) на рівні вивчення диких популяцій зайця, та сформовано новий інтерес — вивчення екології мисливських звірів, під керівництвом В. І. Абеленцева, з яким пройшла школу польового дослідника, зокрема протягом 1970–1974 рр. проводили детальні дослідження структури й життєздатності популяції зайця.

З 1974 по 1979 р. працювала спільно з Київським НДІ інфекційних захворювань щодо проблеми поширення сказу серед диких і домашніх тварин з увагою до диких хижих — вовка, лисиці, єнота. Вже у статусі с.н.с. вела моніторинг популяцій хижих, було отримано штами вірусу сказу, зокрема й найбільш вірулентного від єнотів з о. Бірючий, розроблено рекомендації щодо регуляції чисельності хижих ссавців у мисливських угіддях.

У ті ж роки розпочато багаторічне вивчення популяції кроля дикого, зокрема й питання його походження (побутувала думка, що в Україні — здичавілі свійські кролі). Було показано, що особливостями екології й морфології місцеві кролі відповідають «справжнім» диким кроликам. Впродовж цього дослідження здобуто і поповнено колекційні фонди майже 100 зразками.

Вперше дослідницею встановлено масове поширення серед зайців на о. Бірючий туляремії та участь у її поширенні іксодових кліщів. Розроблено та опубліковано рекомендації щодо розведення диких кролів у мисливських господарствах. Всі роки роботи в музеї (1981–2019) вела дослідження з екології та внутрішньовидової систематики хижих з родин Canidae та Felidae України (напр.: Шевченко 1987; Шевченко & Песков 2005, 2009). Обґрунтувала внесення ведмедя бурого до Червоної книги України.

Профіль дослідниці в Гугл Академії (h = 6, сума цитувань 133):
<https://scholar.google.com.ua/citations?user=pU6LWT0AAAAJ>

З 1981 до 2019 рр. Людмила Сергіївна неперервно працювала в Зоомузеї ІЗАН (з 1999 р. у складі ННПМ), де основним напрямком роботи стали дослідження внутрішньовидової мінливості й систематики ссавців, а також інвентаризація фондових колекцій. Була офіційним опонентом багатьох дисертацій.

Рис. 2. Людмила Сергіївна Шевченко на своєму робочому місці. Фото І. Загороднюка, 21.08.2014.

Чесноти, захоплення, суспільна робота, відзнаки

Брала участь у багатьох музейних експедиціях по Україні, Середній Азії, Далекому Сході та здійснювала численні індивідуальні виїзди до мисливських господарств та лісництв України. У 1976 р. працювала у складі протичумної експедиції в Туві та Монголії. Згідно з базою даних ННПМ, нею в експедиціях зібрано 943 одиниці колекційного матеріалу (серед раритетів — медоїд і голий землекоп). За час роботи в установі вона зробила 23 біогрупи та діораму в залі «Ссавці», доглядала теріологічні фонди Музею. Завдяки її ініціативі до ННПМ надійшла колекція метеликів від проф. Б. І. Балінського (Йоганнесбург) та колекція рогів копитних від генерала С. Є. Білоніжка.

Член УТМР з 1967 р., завжди мала право наукового відстрілу, почесний член УТМР (з бл. 1972 р.). Через брак коштів кинула все і продала рушницю у бл. 1999 р. (улюблене місце полювання — окол. с. Вишеньки під Києвом). Серед постійних захоплень — власна дачна ділянка з садом.

Нагороджена медаллю НАН України «За професійні здобутки» (2017) та державною нагородою — медаллю «За працю і звитягу» (2017).

Література

- Абеленцев, В. И., Л. С. Шевченко. 1975. Научные основы восстановления запасов зайца-русака на Украине и их эксплуатация. *Вестник зоологии*, № 5: 17–21.
- Шевченко, Л. С. 1987. Краниометрические показатели обыкновенной лисицы Европейской части СССР. *Вестник зоологии*, № 3: 63–71.
- Шевченко, Л. С., С. И. Золотухина. 2005. *Млекопитающие. Выпуск 2: Насекомоядные, рукокрылые, зайцеобразные, грызуны*. ННПМ НАНУ, Киев, 1–238. (Серия: Каталог коллекций Зоологического музея ННПМ НАН Украины).
- Шевченко, Л. С., В. Н. Песков. 2005. Географическая изменчивость и морфологическая дифференциация зайца-русака (*Lepus euroreus*) на территории Украины. *Збірник праць зоологічного музею*, 37: 121–133.
- Шевченко, Л. С. 2007. *Млекопитающие. Выпуск 3. Хищные Carnivora. Зайцеобразные Lagomorpha (дополнение)*. ННПМ НАН Украины, Киев, 1–80. (Серия: Каталог коллекций Зоологического музея ННПМ НАН Украины). <https://goo.gl/pWPIKC>
- Шевченко, Л. С., В. Н. Песков. 2009. Дикая лесная кошка, *Felis silvestris* Schreber, 1977 (Felidae), в Украине. *Вісник Національного науково-природничого музею*, 6–7: 135–157.
- Schevchenko, L. S. 1990. The brown bear in the European part of the USSR. *Aquilo, Ser. Zool.*, 27: 41–46.

ЗАГОРОДНЮК, І. Є. УЛЮРА. Людмила Шевченко — теріолог, музеолог, провідний фахівець Національного науково-природничого музею. — Нарис про одну з найбільш відомих дослідниць Зоологічного музею ННПМ, яка пропрацювала в музеї понад 40 років і переважну частину цього часу (1981–2019) була куратором теріологічних колекцій. До музейного періоду вивчала накопичення пестицидів у органах зайців і кролів, певний час займалася зоонозами (туляремія, сказ) у мисливських звірів. Дослідниця відома завдяки дослідженням мінливості забарвлення хутра і краниометричних ознак багатьох видів мисливських звірів — кролів, зайців, диких котів, рисей, лисиць, вовків. Важливою віхою було ведення бази даних і видання трьох каталогів теріологічних колекцій ННПМ.